

РОДСТВЕНА СТРУКТУРА И РОДНИНСКА ТЕРМИНОЛОГИЯ (С. ТРЕБИЩА, ОБЛ. ГОЛО БЪРДО, АЛБАНИЯ)

Гергана Цонева

*Катедра Етнология, Философско-исторически факултет,
ПУ „П. Хилендарски“, Пловдив*

Родът и семейството са основни единици в *бугарската* общност от Голо Бърдо и в частност – от с. Требища. Затвореното общество и начинът на живот високо в планините предполагат и оправдават тази „важност“. И до днес в областта, както и в цяла Албания, е жива вендетата. Тя е въпрос на чест за всеки представител от мъжки пол, независимо от възрастта му. Като символ на чест и престиж се употребява албанската дума *bit* (алб.) – мъж, която изразява смелост, достойнство, доблест, способност да защитиш себе си, семейството и рода си. Дори в нередки случаи се употребява като нарицателно и винаги в силно позитивен смисъл.

Силни и много живи са отношенията в рода. Те се основават най-вече на строгата йерархия и уважението на хората един към друг, особено към по-възрастните членове на семейството, рода и общността. В това строго патриархално общество много отчетливо са разграничени ролята на всички членове в семейството. Мъжът е стълбът – той е длъжен да осигури прехраната, да защитава семейството си, да го представлява в общността и обществото. Жената е тази, която отглежда и възпитава децата, грижи се за домакинството и стопанството, и до известна степен е подчинена на мъжа – на баща или брат преди сватбата, на съпруга си – след това.

Недопустимо е жена (*мома*, *своршеница* [годеница] или *невеста*) да излиза сама от дома си, независимо по какъв повод. Тя трябва да е придружена винаги от мъж – брат, баща, съпруг, братовчед, девер, зет, племенник или син, дори той да е в ранна детска възраст. Такова е положението на жената дори и в ХХІ век.

Децата в семейството обикновено са повече от две (най-често от три до седем), като особено се държи на мъжката рожба. В Требища, както и в цялото Голо Бърдо, наричат *дете*. Момичето наричат *цуце* (*цуца*). В случаите, когато семейството има две деца или повече момичета и само едно момче, хората казват, че е *греота*. А ако детето е само едно, това се счита за поличба и се тълкува като предзнаменование за нещастие (възможна смърт на единственото дете).

Бих искала да насоча вниманието върху назоваването на омъжената жена и нейното място в общността и семейството. Характерна особеност за Голо Бърдо е разликата в обръщението към омъжената жена в рода на съпруга *й* и в бащиния *й* дом. С всички свои роднини след сватбата тя запазва предишните си близки и топли отношения, а обръщението към нея е с личното *й* име. В рода на момчето обаче, след сватбата, вече я наричат по името на съпруга *й*. Например, ако жената се казва Нафизе и галено я наричат *Нафка*, в нейния род никой не я нарича по *можовото й име* – примерно *Арийфица*, ако съпругът *й* се казва Ариф. Така я наричат само в мъжовия *й* род, а често и с двете имена – *Нафка Арийфица*.

Много сърдечно е отношението към майката, която е на особена почит сред децата си, за нея в зрелите *й* години се полагат особени грижи и никога не е изоставена или самотна. Същото важи и за бащата, бабата и дядото, които до дълбока старост се радват на уважение и привързаност от страна на децата, внуците и останалите си наследници.

Братството и сестринството са важни родствени връзки, обикновено помежду си братята и сестрите поддържат много близки отношения, помагат си и се подкрепят. Ако по някаква причина съпругът липсва, жената разчита на брат си, дори за отглеждането

на децата. Често срещани практики са побратимството и посестримството. Обикновено поводът за това е много добро приятелство или оказана помощ в трудна житейска ситуация, често застрашаваща живота. Наименованието е *побратим* и *посестрима* и за двете страни.

Друга форма на братство е така нареченото млечно братство. В случай, че младата майка няма мляко, бебето *го дои* (*кормит*) [кърми] друга жена – невеста от същата къща или комшийка, но тогава децата са *цицани на ено млеко* [бозали от едно мляко] и не могат да се сгодяват и женят помежду си.

В редките случаи, когато семейството остане без деца, обикновено се осиновява, но се предпочита детето да е от рода – най-често братово или сестрино.

По-долу е описана роднинската терминология, в която се забелязват влиянията на турската (от миналото) и днешната албанска култура и език. Като методическа литература е използван „Въпросник за установяване на роднинските названия“ (Георгиева, Московска, Радева 1969).

1. Как се казва:

- на майка – <i>мами</i>	- на баща – <i>баби</i>
- на майка на майката – <i>нана</i>	- на майка на бащата – <i>нана</i>
- на баща на майката – <i>бабо</i>	- на баща на бащата – <i>бабо</i>
- на сестра на майката – <i>теза*</i>	- на сестра на бащата – <i>ала*</i>
- на нейния мъж – по име	- на нейния мъж – по име
- на брат на майката – <i>дайджо</i>	- на брат на бащата – <i>миджо</i>
- на неговата жена – <i>дайджоица</i>	- на неговата жена – <i>миджоица</i>
- на мащеха – <i>мощеха</i>	- на пастрок – <i>пастрок</i>

2. Как се обръщат към най-големия брат на бащата и към неговата жена?

- *миджо* и *миджоица*

3. Как се казва:

- на брат – на име	- неговата жена – по <i>неговото</i> име

4. Как се обръщат към по-голям брат и към жена му?

- на име	- <i>каденджа</i> (<i>енджа</i>) или по <i>неговото</i> име

5. Как се казва:

- на сестра – на име	- на нейния мъж – <i>зет</i> , на име

6. Как се обръщат към по-голяма сестра и към съпруга ѝ?

- на име	- на име, <i>каим</i> (<i>зет</i>)

7. Как се казва на братови деца?

- *внукои*

8. Как се казва на сестрини деца?

- *внукои* (*внучиня*)

9. Как се казва на:

- син – <i>сине</i> , на име	- на неговата жена – <i>снао</i> , по <i>неговото</i> име
- ако е <u>първороден</u>	- по същия начин и за двамата
- ако е <u>най-малък</u> – <i>сугарец</i> ,	- по същия начин, на име

- на дъщеря – на име
 - ако е най-малка – *сугарка*, на име
 - на децата на сина – *внуци*, на име
 - на децата на дъщерята – по същия начин
- на нейния мъж – *зет*, на име
 - на нейния мъж – *зет*, на име
10. Какъв е за мъжа:
- братът на жена му – *каим*
 - неговата жена – *жена на каим*
11. Каква е за мъжа:
- сестрата на жена му – *куната**
 - нейния меж – *баджанак*
12. Какъв е за жената:
- братът на съпруга ѝ – *девер*
 - неговата жена – *еторва*
13. Как жената се обръща към брата на мъжа си:
- ако е по-голям от мъжа ѝ – *баша*
 - ако е по-малък от мъжа ѝ – на име
 - ако е най-малък – на име
 - към жена му – *каденджа (енджа)*
 - към жена му – по *името на мъжа ѝ*
 - към жена му – по *името на мъжа ѝ*
14. Каква е за жената:
- сестрата на мъжа ѝ – *золва*
 - нейния мъж – *зет*
15. Как жената се обръща към сестрата на мъжа си:
- ако е по-голяма от мъжа ѝ – на име
 - ако е по-малка от мъжа ѝ – на име
 - ако е най-малка – на име
 - към нейния мъж – на име
 - към нейния мъж – на име
 - към мъжа ѝ – на име
16. Какви са помежду си:
- жените на двама братя – *еторви*
 - мъжете на две сестри – *баджанаџи*
 - децата на братята и сестрите – *братучеди, кушерини**
17. Какви са за жената:
- родителите на мъжа ѝ – *свекор, свекорва*
 - как тя се обръща към тях – *бабо, нана*
18. Какви са за мъжа:
- родителите на жена му – *вьер*, тоща*
 - как той се обръща към тях – на име

Със знак (*) са отбелязани заемките от албански език:

tezë [тѐзъ] – леля, сестра на майката

hallë [халъ] – леля, сестра на бащата

kunatë [кунатъ] – балдъза

kushërinjtë [кушерѝни] – братовчеди

vjehrrë [вьер] – тъст

ИНФОРМАТОРИ:

Сельвие Рама, р. 1948 г. в с. Требища, обр. средно, домакия
Лиляна Зекири, р. 1972 г. в с. Требища, обр. основно, домакия
Дефрим Рама, р. 1971 г. в с. Требищ, обр. висше, търговски посредник

ЛИТЕРАТУРА:

Георгиева, Московва, Радева 1969: Георгиева, Ив., Д. Московва, Л. Радева, Въпросник за установяване на роднинските названия, С.